

Funktionalitet, begär och föränderlighet i den svenska välfärdsstaten

Bylund, Christine. 2022. *Anakrona livsvillkor. En studie av funktionalitet, möjligheter och begär i den föränderliga svenska välfärdsstaten*. Doktorsavhandling. Umeå Universitet: Institutionen för kultur och medievetenskap. (261 sidor)

"JAG HAR HAFT flera relationer, men en av dem har varit avgörande för att de andra ska kunna uppstå: den till välfärdsstaten." Så inleder Christine Bylund *Anakrona livsvillkor* – en mening som sätter tonen för vad som komma skall. Avhandlingen, som kanske enklast placeras i skärningspunkten mellan etnologi, genusvetenskap och socialt arbete, har nämligen ett ovanligt personligt tilltal och ett direkt, för att inte säga uppfordrande, tonfall. Så låter oss Bylund redan på första sidan förstå att boken vi håller i vår hand inte hade kommit till utan den kommunala socialtjänstens tilldelning av assistanstimmar, som möjliggör för henne att sköta sin personliga hygien, lämna sitt hem, dyka upp på jobbet och handla maten hon vill äta till middag. Här synliggörs också studiens ena syfte: att med autoetnografi som verktyg gestalta och analysera de villkor som forskare med normbrytande funktionalitet lever under, liksom att – i en vidare bemärkelse – diskutera hur dessa påverkar förutsättningarna för kunskapande. Det andra syftet är

DOI: 10.34041/ln.v27.836
lambda nordica 3–4/2022

© The authors. Published by Föreningen Lambda Nordica under the CC BY-ND license.

att, utifrån livslopsintervjuer med funkispersoner, undersöka hur relationer och familjeliv levs och beskrivs under olika tidsperioder. Bylund väver alltså samman sina egna erfarenheter med ett material bestående av tretton semistrukturerade intervjuer med personer med olika typer av normbrytande funktionalitet. Dessa är särskilt valda för sin variation – i ålder, kön, sexualitet, familjebildning, plats, boendeform och funktionsnedsättning. Däremot tycks erfarenheterna delvis likna varandra, något Bylund lyfter som en analytisk poäng. Det som skiljer dem åt är emellertid när i tiden personerna konfronterats med välfärdsstaten. För enkelhets skull delar Bylund in intervjupersonerna i tre generationer: en som växt upp på institution och levt större delen av sitt vuxenliv utan det stöd som LSS (lagen om särskilt stöd och service till vissa funktionshindrade) erbjuder, en som växt upp delvis på institution, men blivit vuxen när LSS möjliggjort ett mer självständigt liv. Och så den sista generationen, vilken hon själv tillhör, som växt upp under tiden då LSS successivt är på väg att nedmonteras.

Den historiska jämförelsen är ett lyckat grepp. Genom de relativt få, men inte desto mindre drabbande, intervjuerna skrivs en välfärdsstatens historia med funkisblick, där ett halvt sekels politiska skeenden synliggörs, bespråkligas och förkroppsligas på ett sätt som får läsaren att då och då sätta i halsen. Många är exemplen på hur livet kringskärs, villkoras och sätts på vänt – inte nödvändigtvis för att sjukdom, funktionsnedsättning och stigman sätter käppar i hjulet, utan snarare på grund av statens sätt att agera. Visserligen beskriver flera av intervjupersonerna hur införandet av LSS möjliggjort för dem att våga satsa på relationer, familjeliv och kanske till och med barn. Inte minst blev det rimligt att tänka sig att flytta hemifrån, till ett eget hem snarare än till en institution. Samtidigt har ökade sparkrav och nedskärningar försatt många i en kanske än mer prekär sits, där varje ny bedömning från socialtjänst och försäkringskassa kan innebära slutet på det liv man byggt upp. Så beskriver exempelvis Agnes hur hon, efter att ha tackat ja till sitt drömjobb i en annan stad, flyttat och ansökt om assistans i den nya staden, av oklara skäl får avslag – med konsekvensen att hon måste tacka nej till jobbet och flytta hem till sina föräldrar. Ett annat exempel är Mia,

som av rädsla för att mista sin ersättning inte vågar berätta att hon lever ihop med en man. När handläggaren kommer på besök tar hon av sig förlovningsringen och låtsas vara inneboende, en djupt obehaglig situation för alla inblandade. Relationen till välfärdsstaten blir därför, skriver Bylund, både intim och synnerligen godtycklig till sin karaktär.

Den ständiga, underliggande stressen är kanske det mest slående, och även teoretiskt intressantaste, i avhandlingen. Bylund beskriver oron över förändringarna i stödsystemen med den postkoloniale teoretikern Franz Fanons begrepp stridsandning: en förhöjd akut beredskap som inte alltid är synlig för utomstående. I detta sammanhang fungerar begreppet som metafor för både en existentiell utsatthet och som reella fysiska och psykiska konsekvenser av ständig oro – något som anas i intervjupersonernas berättelser. Samtidigt tycks det svårt för många av dem att sätta ord på och dela med sig av de känslor som upplevelserna genererar: intervjuvaren är ofta förvånande renons på såväl ilska som känsloutbrott. Här inställer sig ett intressant dilemma: hur skapas rum och språk för tystade berättelser – för erfarenheter som kanske aldrig klätts i ord, trauman som inte erkänts som trauman? Den existentiella oron är ju nämligen allt som oftast en, över tid, integrerad del i intervjupersonernas subjektivitet.

En väg Bylund erbjuder är att använda sina egna erfarenheter. På så sätt förfinas och fördjupas analysen samtidigt som intervjupersonerna besparas en potentiellt sårig process. Autoetnografien fyller här alltså sin tydliga funktion. Eller, för att formulera det omvänt: det hade varit närapå tjänstefel att inte ta hjälp av egna erfarenheter för att förfina analysen. Tystnaden fungerar alltså som en sorts metodologisk motor med stor utvecklingspotential. Själv hade jag gärna sett att den hade fått en mer framträdande roll även som analytiskt och teoretiskt tema. Berättelserna är nämligen fulla av just analytiskt intressanta spänningar mellan tystnad och tal, en mer eller mindre medveten balansgång mellan att göra sig synlig och gå under radarn, att erkännas som behövande eller göra motstånd mot kategoriseringarna. Inte minst kännetecknas den tid som speglas i materialet av en tämligen radikal förskjutning i synen på just tystnad och tal: vad vi ska berätta om och vilka tystnader

som förväntas råda. Funkisfrågornas allt större utrymme i offentligheten, förekomsten av politiska diskussionsgrupper på nätet och den ökade medvetenheten om normbrytande funktionalitet som en fråga om mänskliga rättigheter har, som bekant, förändrat inte bara faktiska livsvillkor, utan även möjligheterna att tala. Därför är dessa rika och samtidigt återhållna berättelser om att leva med normbrytande funktionalitet i välfärdsstaten Sverige en både komplex och ytterst angelägen djupdykning i hur livsvillkor och möjligheter är intimt förbundna med de olika former av tystnader och tal som ett samhälle väljer att sanktionera.

**FANNY AMBJÖRNSSON,
STOCKHOLMS UNIVERSITET**